

Nu e prea înalt. Nici nu pare tocmai vînjos. Dar respiră forță.

Frumos sau urît? Asta nu se va ști niciodată. Oricum, un clip care intrigă. Trăsături aspru cioplite. Dar priviri învâluitoare. Și un glas care pătrunde, stăpînește, stăruie. Nu numai atunci cînd se revărsă în torrent, ci și atunci cînd e șoaptă.

În viața de toate zilele, s-ar zice că e un rezervat. Nu neapărat un timid. Dar vorba-i puțină — gravă sau glumeață — tînuiește cu grijă clocoțul dinăuntru. Pe scenă, un cutezător și un avîntat. Creînd, mai ales, săpturi colțuroase, erol temerari, în stare să înfrunte pînă și stihilele strîi. Oameni cu grea încercătură sufletească. Dar și viu colorați.

Și deopotrivă, în traiul de zi cu zi, ca și sub lumina reflectoarelor, un dur, în spatele căruia se ascunde romanticul întirziat.

Dar cum se face că un astfel de obraz, cu trăsături atît de personale, atît de precis conturate — pîrînd cu neputință de „îndreptat“ sau de „îndul-

Colea Răutu: „Ca o veche dragoste

Ei, da, am venit pe lume acum trei sferturi de veac. Într-o zi de 28 noiembrie, în anul 1912.

Locul de unde am pornit să cuceresc lumea era un cătun moldovenesc, cui-bărit într-o viroagă. Vreo zece gospodării și o bisericuță cu turla ca o cepșoară, năpădită de salcimi, plini ciucure de ciori.

După anii de alfabetizare, în școala primară a satului, am intrat într-un liceu „civil“. Și am ajuns în clasa a II-a. Cînd, de cuminte ce eram, părinții m-au pornit spre un liceu militar... Ca să dau iar examen...

Aici, disciplina era severă. Carte multă și bună. Am rămas, din acei ani, cu o sete de afecțiune nici azi ostorită. Dar am rămas și cu amintirea unor dascăli de dragul cărora aș fi făcut orice. Unul dintre ei era cel de germană, domnul Alexandru Eberwein, mai pe scurt „Moș Alecu“.

Ca să deprindem cum se cuvine graiul lui Goethe, profesorul venea în clasă cu un gramofon „His Master's Voice“ — parcă-l văd și acum... Ne punea „plăci“ cu recitatori vestiți. De fapt, mari comedieni ai epocii. Alexander Moissi, de pildă, ne vrăjea cu *Erlkönig* și cu *Lorelei*... Mai tîrziu, ilustrul artist a făcut un popas la București, dînd un recital pe scena companiei Bulandra-Storin-Maximilian-Manolescu...

Cu plăcile lui de patefon și cu al său „His Master's Voice“, cu povestirile despre viața artistică din Germania acelor zile, Moș Alecu mi-a deschis o fereastră spre o lume pînă atunci nebănuită — teatrul.

Așa că m-au interesat, m-au pașionat chiar, acele după-amieze de joi, cînd fiecare clasă oferea cite un spectacol cu public. Adică profesori și colegi din alte

clase. Plus domnul căpitan, comandantul companiei, și dom' locotenenent, dirigintele.

Profesorul de muzică, domnul Titus Justinianu Popovici, mă lăsa, în locul lui, să fac pe dirijorul corului.

Tot la liceul militar, am învățat să joc și fotbal. Fiind selecționat în echipa școlii și susținînd multe meciuri, nu m-am mai lecutit nici pînă astăzi...

★

În 1935, am venit la București anume ca să joc fotbal. Mîngea de fotbal n-am prea bătut-o. Dar săliile de spectacol, le-am bătut. Și, într-o seară, am fost fascinat de *Floarea din Havai*, opereta lui Abraham... Pe care, atunci, la premieră, a dirijat-o chiar compozitorul.

Această „reprezentare de gală“ — cum se grăbiseră s-o anunțe impresarii — a avut loc în sala Vox-Eforie, unde își prezenta Tănase spectacolele. Cînd trupa pleca în turneu, sala se închiria. Așa se face că, după *Floarea din Havai*, afișul a vestit premiera cu *Văduva veselă*, prezentată de o formație efemeră, condusă de Faust Mohr și Emil Bobescu. Care — așa cum se putea citi la avlzierul de lîngă garderobă — căuta cîntăreți și dansatori. Cum s-ar spune, „corp-ansamblu“. M-am prezentat. Și am fost admis în grupul coriștilor. Dar am fost folosit și ca dansator. După o săptămîină de repetiții fiind avansat în faimosul octet al diplomaților. Aveam, așadar, un rolisor!

În distribuție cu Ana Rozsa-Vasilii, cu Iulian Andreescu, cu Ion Pulca-Dacian, *Văduva veselă* a fost un succes. Dar a ținut cît a ținut afișul, după care și-a stins luminile rampel. Iar eu am rămas în aer. Așteptam totuși cu o speranță întoarcerea „Cărăbușului“ din turneu. Și, într-adevăr, înspre primăvară, cînd Tă-

memoria scenei • memoria scenei

cit" — să se poată preschimba în altele și atâtea alte obraze? Desigur imposibilul a devenit posibil, fiindcă totul a fost filtrat prin creier și prin suflet. Fiindcă actorul a apelat mereu la uneltele atât ale inteligenței, cât și ale unei sensibilități mai mult decât acute.

Debut în teatrul de revistă. Dar trecind cu nemaipomenit aplomb granițele tuturor genurilor. De la music-hall, la comedia muzicală. De aci lu operetă și, mai departe, la dramă și tragedie. Și indiferent de gen, de stil, de atmosferă sau acțiune, intrind în fiecare personaj cu un firesc aproape șocant. Fiind simplu, adevărat, „de acolo”. Fără efecte. Și fără să apară căutările, nici truda care, sigur, au existat. Au existat mereu. Așa s-au împlinit cele peste o sută de metamorfoze scenice. Cele peste șaptezeci de chipuri prezentate de peliculele cinematografice.

Actor cu farmec personal, trecind cu dezinvoitură rampa și coborînd de pe ecran, în viața spectatorilor.

Sanda DIACONESCU

care dăinuie, scena mă cheamă mereu...“

nase a revenit în capitală și a început repetițiile cu **Electro-Cărăbuș**, revistă care urma să inaugureze stagiunea estivală în grădina de pe Academiei, am fost angajat.

Peste un an, trei prieteni din trupă — Grișa, Radu Zaharescu și cu mine — am simțit că putem face și altceva decât obișnuitele evoluții „dansate” care ni se cereau... Că numai balerini nu eram, de fapt!... Și am format un trio. Ieșind din anonimul cu prilejul unuia dintre acele „spectacole în beneficiu”. Pe rol de „conférencier”, Puiu Maximilian. Spontan, prezentându-ne, ne-a inventat și un nume... „Et pour la bonne bouche / Trio Cărăbuș!”

Succes deplin. Așa încît Tănase, care se afla în fundul sălii în clipa desfășurării numărului, a strigat către regizorul de culise: „Stoenoiu, îi treci pe băieți pe lista de turneu!”

Plecarea în turneu însemna existența asigurată.

Peste un an, porneam și într-un turneu peste graniță: în Turcia.

Iar peste doi, ne îndreptam spre Egipt, trecînd prin Istanbul, Beirut, Tel Aviv, pentru a ajunge la Alexandria și Cairo. În fiecare dintre aceste metropole, am desfășurat o microstagionă.

Așa a început lungul șir al turneelor mele...

De altfel, turneele au însemnat, nu numai pentru mine, dar și pentru cei mai mulți dintre oamenii breslei noastre, un pasionant capitol de viață. Asta s-a întîmplat desigur de cînd s-a născut teatrul și pe toate meridianele globului. Meseria noastră este itinerantă. Dar la noi, în perioada dintre cele două războaie, turneel a însemnat mult mai mult.

În fiecare zi, ca la premieră. Mai era piinea, asigurată seară de seară și pe un interval mai lung. Însemna descoperirea și cucerirea unui alt public decât cel pe care-l cunoșteai. De aici, suspans, emoție: va prinde piesa? Dar rolul meu? Voi fi aplaudat la scenă deschisă, ca la sediu? Un turneu mai era și primirea călduroasă de la gară, vizitele la cabină, felicitările, buchetele de flori... Și atmosfera de la vagon, anecdotele și glumele... Farsele pe care ni le jucam unul altuia. Și prilejul de a asculta amintirile pe care și le depănuu cei mai vîrstnici... Ca și ocazia de a fura (cîteste învăța) multe de la ei. Doar aveam de la cine: Giugaru, Lungeanu, Groner, Mia Apostolescu. Nu mai vorbim de Tănase... Aceștia, numai în primele turnee, din tinerețe...

Organizarea unui turneu, ca și pregătirile pentru primirea lui, erau evenimente, nu glumă! Mai ceva decât votarea unei legi, în senat!

Iar despre turneele mele, care au debutat atunci, la Tănase, care s-au desfășurat în continuare, în cadrul celorlalte teatre prin care am trecut — Alhambra, Operetă, Pitești și mai cu seamă despre lungul periplu al spectacolelor teatrului din Giulești s-ar putea scrie o carte... Mai știi?

I-am rămas credincios lui Tănase pînă în 1941. După care... M-a chemat, în primul rînd, compania Puiu Maximilian — Ion Aurel Maican... Așa m-am întîlnit cu „dinastia”... O „dinastie”, într-adevăr, Maximilienii fiind singura familie din istoria teatrului nostru care a dat trei generații breslei... Fondatorul, Velimir

Gaidai din „Sfârșitul
escadrei“ de
Korneiciuk (1954)

Tăranul Ilie
Barbu din filmul
„Desfășurarea“ —
scenariul Marin
Preda (1954)

Maximilian, a fost un talent uriaș. Un mare creator de tipuri și personaje, de o inegalabilă autenticitate. Cu realizări-ctalon, atât în comedia muzicală și operetă, cât și în dramă. În registru clasic, modern sau contemporan. Căsătorit cu prima parteneră a lui Leonard — Aura Mihăilescu, superbă, așa cum o arată fotografiile păstrate în Muzeul Teatrului Național. Feciorul lor a fost Aurel Leonard, numele trăgându-l-se de la naș, mult îndrăgitul june-prim al operei de atunci... Acest al doilea Maximilian, căruia noi — ca și afișele, de altfel — i-au păstrat numele de Puiu, a avut doi fii — Ion și Mihai. Primul, cu studii strălucite la Institutul de Teatru din Leningrad, original director de scenă, a plecat prea de timpuriu dintre noi... Al doilea, Mihai Maximilian, scrie, astăzi, cu mult har, comedii muzicale și reviste. Soție fiindu-i Stela Popescu, actriță mult prețuită de public.

Bătrînul Maximilian, „nenea Max“, cum îi spuneam, a scris cîndva, în epoca nebunei mele tinereti și a căutărilor, despre mine. Doar două rînduri: „...Dacă va scrie pe un petec de hîrtie vorba «seriozitate» și o va purta mereu în portofel, va ajunge un mare actor“. Vorba magică n-am scris-o pe un petec de hîrtie, dar gîndul lui l-am purtat mereu în gîndul meu...

Tînărul (pe atunci) Maximilian, Puiu, m-a acceptat ca prieten. Era un om-vulcan. Cu idei curgînd în fluviu de lavă fierbinte. Cu un patos al muncii nămaiintîlnit pînă la el și nici de atunci încoace. Animator, director de scenă, dramaturg și poet. Consumîndu-se într-atît, încît, deși solid, n-a rezistat... N-a rezistat ritmului de viață și temperaturii la care își impusese să trăiască. La 44 de ani, ne-a părăsit.

Despărțirea a fost dureroasă. Dar și mai dureroasă mi se pare uitarea care s-a așternut peste munca de creație a unei personalități atât de originale și complexe. Și dacă astăzi mai trăiesc încă unele dintre versurile sale, puse pe muzică (*Inimă, de ce nu vrei să îmbătrinești?, Drum bun și nu uita că te iubesc, Tărîncuță, țărîncuță, Violetele pentru fete, Cîntă de-alea, de-ale noastre*), ele nu-și mărturisesc niciodată autorul...

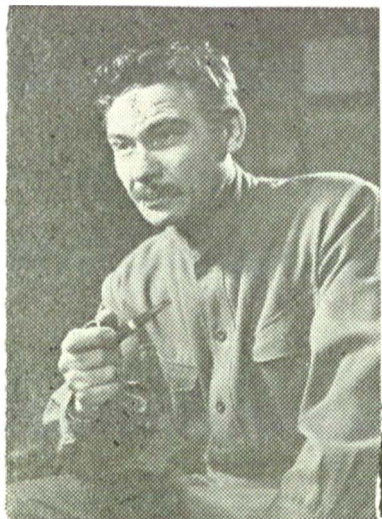
★

Puiu Maximilian apela la mine ori de cîte ori încerca să-și pună în practică vreo năstrușnică idee. Mai ales că „pornirea“ nu se putea face decît cu bani de împrumut sau cu prietenii.

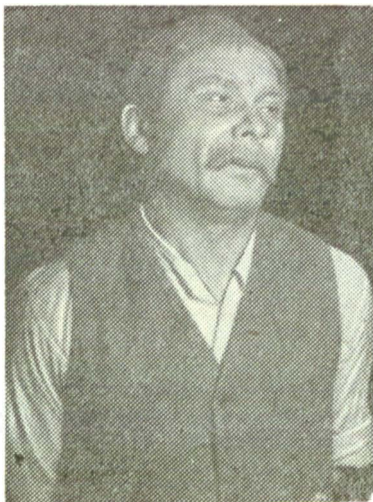
Așa a fost și cînd a scris și a montat opereta *Habanera*, jucată în grădina Eforie, printre ruinele fostului teatru Vox. Au fost atunci în jurul lui actori din cea mai bună plămădă — Aurel Munteanu, Timică și Silvia Dumitrescu, Ion Lucian... Eram mîndru să apar pe scenă alături de ei. Apoi, tot la dorința amicului meu, am fost și „haimanaua bulevardului“, în comedia muzicală abia creată de el și purtînd același titlu... Aici, stăteam de vorbă cu un om de zăpadă, cu care împărțeam colțul de plîne și-i mărturiseam of-uri... Atunci a scris despre mine marele Maximilian ceea ce a scris...

Dar colaborările mele cu Puiu au fost multe, mult prea multe, ca să le pot înșira acum...

Să consemnez că, oarecum în aceeași perioadă, prin 1946—1947, la propunerea lui Nicolae Vlădoianu, am descoperit și lumea operei. Generosul „patron“ își vinduse tot ce moștenise de la părinți

Deștelenind
pământuri și suflete,
„Undeva în Taiga“

Sorcovă din
„Domnișoara
Nastasia“ de
G. M. Zamfirescu
(1956)

ca să poată crea un teatru. Și nu voi uita niciodată eleganța cu care se purta cu toți angajații. Și apropierea de el a fost pentru mine o mare întâlnire...

Am jucat în teatrul lui Vlădoianu în **Vinzătorul de păsări**, în **Baiadera**. În **Dragoste de țigan**. În acest spectacol, rolul meu era **Hangiul Mihaly-baci**. În personajul principal, **Ioji**, triumfa **Dacian**. Dar omul e om și actorul de asemenea. De **Dacian** se prinde o gripă, este indisponibil câteva zile și iată, spre sincera mea uimire, sint propulsat ca dublură a lui. Eu, pe același rol, cu **Dacian**! Doar pentru patru spectacole, e adevărat, totuși... Gata! Mi-am găsit drumul! Oare?

★

În 1948, companiile particulare își încheie cariera. Teatrele de stat își durează temeliele...

Fac un memoriu și pornesc cu el spre Casa Armatei. Ca să cer angajarea la revistă, la comedia muzicală, la operetă... Unde s-o putea...

În fața librăriei Alcalay, la colțul dintre bulevard și Calea Victoriei, răsare **Puiu Maximilian**. Din nou **Puiu Maximilian**! Era însoțit de **Victor Handoca**, proaspătul director al teatrului de proză abia născut la Pitești. Cînd află încotro am pornit și pentru care pricină, mă împing amîndoi spre „Capșa“. Și, aici, dă-i **dădăceală**! **Puiu** îmi reamintește vorbele scrise de taică-su cu privire la seriozitate — a mea, desigur! Îmi argumentează, punct cu punct, de ce teatrul muzical a fost bun pentru ucenice. Și de ce, în continuare, locul meu este în teatrul de proză... Și iată cum cei doi **Maximilian** îmi schimbă destinul.. Am plecat la Pitești.

Victor Handoca a fost, și el, prea curînd uitat. Un actor conștiincios, desigur, dar mai ales un director devotat și dăruit muncii care i se încredințase. A izbutit, din nimic, să ridice un teatru. A alcătuit o trupă, în care figurau actori încercați — desăvîrșitul **Aurel Munteanu**, **Renée Annie**, **Ecaterina Maican**, apoi **Cezar Teodoru** și **Iancu Economu**... Scenograf, un artist valoros și de mare originalitate — **Ion Anestin**. Ba încă **Handoca** s-a străduit să aducă „în reprezentație“ pe mulți dintre fruntașii mișcării noastre scenice... La Pitești a venit să joace **Ion Manolescu**. A venit să joace **Fory Etterle**. Ba chiar **George Vraca**, cu care am fost în replică directă în **Medicul de plasă**...

Așa se explică de ce premierele teatrului au fost, nu o dată, evenimente artistice.

Iar în mine s-a trezit atunci o bucurie, o poftă de joc, cum nu mai cunoscusem. În **Oameni de azi**, în **Iarbă rea**, în **Moștenirea de Tur și Șenin**, în **Cale liberă de Surov**, în **Vocea Americii de Lavreniev**, în **Lupii și oile de Ostrovski**, ca și în **George Dandin de Molière**, mă îmbătam pur și simplu de ceea ce trebuia să fac. De ceea ce simțeam că pot să dau.

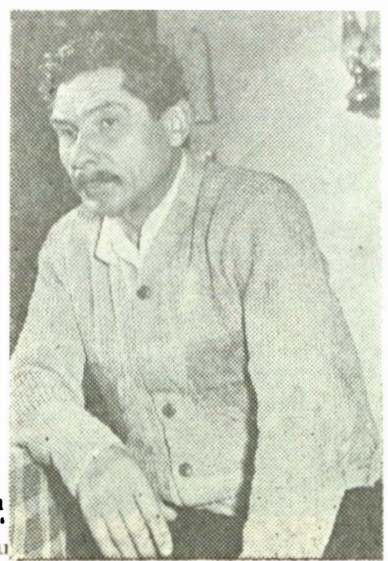
Dar nu peste mult, cu totul pe neașteptate, mă apucă iar dorul de teatrul muzical. Obțin transferul la Teatrul de Stat de Operetă din București... Numai că, tot „controlat“ și „păzit“ de **Puiu**, aleg totuși „proza“! Mă angajez la Teatrul Muncitoresc C.F.R., cu sediul în cartierul **Giulești**!

În 1952, am urcat, pentru prima dată, pe scena **Giulești**. Și de atunci pîmă în

Matti din
„Domnul Puntila
și sluga sa, Matti”
de Brecht (1959)

Marin Gheorghe in
„Zile de februarie”
de Liviu Bratoloveanu

'69 m-am prezentat, aproape seară de seară, în fața spectatorilor acestui teatru. Spectatori de un tip nou. Unii dintre ei — cei mai mulți, de fapt — asistând, pentru prima dată, la un spectacol dat de profesioniști. Ideea mă emoționa. M-am dăruit cu ardoare lor. Fiind Gaidai din Sfirșitul escadrei de Korneiciuk... Încercînd să-l construiesc veridic și convingător pe Costea Căpitanul din Aristocrații... Sau pe Marin Gheorghe, din Zile de februarie (Liviu Bratoloveanu). Despre acest personaj, așa cum îl realizasem eu, un cronicar a scris că în palmaresul fiecărui actor ar trebui să figureze o asemenea împlinire. O, și cît l-am iubit pe Nikita din Puterea întunericii!... Dar am fost și Sorcovă, din Domnișoara Nastasia, cînd în rolul titular a intrat uimitoarea Marga Anghelescu. În Ascensiunea lui Arturo Ui... eram fericit să mă pot duela cu Mihăilescu-Brăila — alias Arturo Ui! Și pe deasupra și o cădere spectaculoasă, de la trei metri, printre' schele... Mă rog... regie Horea Popescu, prietenul meu, care nu admite că există și imposibil. Numai el poate pretinde unui actor atare cascadorie! Da' nu-i nebun cine mîncă cinci mălaie. E' nebun cine-i dă! Matti din Domnul Puntila și sluga sa. Matti m-a pasionat și mi-a dat mari satisfacții, în perioada de pregătire, la repetiții... Dar nu mi-a picat rău nici la spectacol, cînd m-a îmbrățișat Helene Weigel-Brecht, soția dramaturgului... Venise în turneu la noi în țară și asistase la o reprezentare, în care Matti fusese la înălțime...

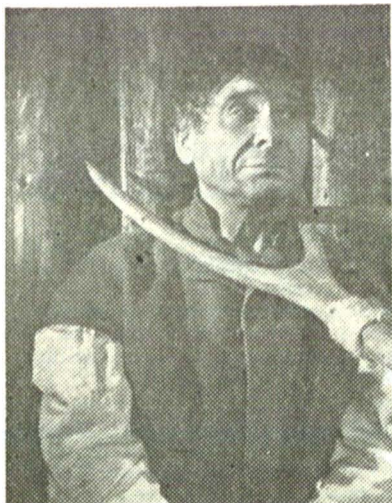
Da, hotărît lucru, teatrul de proză îmi părea mai palpitant decît cel muzical.

O aventură artistică mai bogată, mai diversă, mai cuprinzătoare.

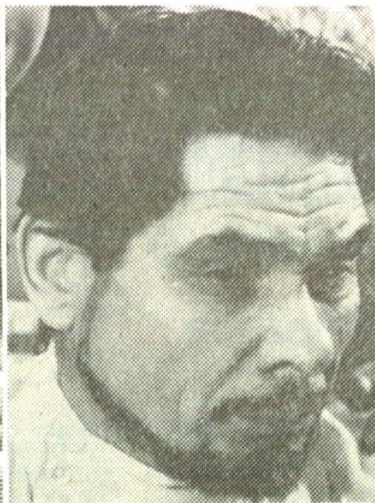
Și ca să îmbrățișez cît mai mult din ceea ce noile mele experiențe scenice îmi ofereau, am fost bucuros să pot juca și la Naționalul bucureștean. În Cîteva palme false am avut prilejul să mă transpun într-un fost cascador, iar admirabila mea parteneră, Carmen Stănescu, să devină o fostă machieuză. Pisica în noaptea Anului Nou m-a pus în postura unui tată al cărui fiu era Victor Rebenjiuc, și de astă dată reprezentîndu-și cu brio generația...

★

Mă gîndesc acum.. de fapt încerc să retrădesc momentele, ceasurile și zilele, lunile, în care m-am chinuit cu rolurile mele. Eram distribuit... Primeam un text dramatic cu noul rol... Îl citeam grăbit, pe nerăsuflăte, să aflu despre ce este vorba. Dacă mă interesa, dacă îmi plăcea, pe loc, îl mai citeam o dată... Abia atunci mă întrebam dacă e pentru mine... Dacă pot să-l fac sau nu. Ca să-mi răspund, se întîmpla să mă trezesc și în toiul nopții și să umblu iar prin piesă... Ei, și dacă descopeream că este într-adevăr pentru mine, începeam să pipăi mai bine personajul... Să-i aflu biografia... Sau să-i fac eu o biografie, dacă textul nu mă lămurea suficient.. Mai departe, îi desenez profilul... Întîl pe dinăuntru, apoi pe dinafară. Și cînd ajung să-l cunosc oarecum, să știu cine este și de unde vine, încerc să mă apropiu de el. Da, da, mă apropiu eu de personaj, nu aduc personajul la mine. Caut să fiu el... Și dacă pe ici pe colo mai păstrează

Tihlarul Gogolea din filmul „Frații Jderi”

Nikila din „Puterea tunicerului” de Lev Tolstoi (1961)

Comandantul de șlep din „Longa strada senza pulvere”, rol realizat la invitația studiourilor Cinecitta, 1976

ceva și din Colea Răutu — ei, nu cred că astă îi strică prea tare...

Dar, tot cercetându-l, tot încercînd să-i intru în voce, ca să pot să-l re-construiesc, după planul dramaturgului, ajung să memorez și textul... Care nu s-a lipit niciodată de mine, acasă, pe stradă sau rătăcind prin parcuri. Și niciodată n-am făcut eforturi speciale ca să-l învăț... Mi-l însușeam pe măsură ce izbuteam să-mi însușesc trăsăturile specifice ale croului, viața lui, conjunctura în care se afla...

Și aș mai vrea să mă deslușesc și în altă privință... Oare cine mi-a venit mai cu folos în ajutor, în încercarea asta nesăbuită de a da viață altuia, altora? Dramaturgul? Regizorul? Spectatorii? — cum spun unii dintre confrăți... Desigur, ce-l al dramaturgului e pus deoparte. El a inventat Omul. Și viața lui, Regizorul își are, de asemenea, aportul — distribuție, mișcare, atmosferă... Dar pe urmă pe mine mă lasă singur în groapa cu lei! De la un anumit punct, trebuie să mă descurc singur... Și atunci, cel mai de folos îmi sînt partenerii. De aceea îmi și place să joc într-o distribuție „mare”, în care eu să fiu cel mai „mic”! Partenerii mă ajută prin jocul lor, prin felul în care îmi dau replicile... Și glasurile trebuie să și le acordeze la glasul meu... Și cu mă acordez cu ei... Și, peste toate, domnește ochiul. Felul cum te privește ochiul partenerului. Dacă nu te simți scaldat, învăluit de ochii lui, dacă tu nu-l privești cum trebuie, miracolul nu se produce. Ceva rămîne nefimplinit.

Cum s-ar spune, actorul trebuie să știe să privească...

Dar iubesc și actorul care știe să asculte replica!

Astea toate au fost, sînt, în teatru... Dar în film?

Pe cît de limpede îmi apare chinul îndelungat, chinul dublat de bucurie totuși, al pregătirii personajului de pe scenă, pe atît mă uimește felul în care se nasc eroii de pe ecran. Uneori nici lectura textului, a scenariului, de la un cap la altul, n-ai cum s-o faci. Alteori, nu știi nici cine ești. Afli în ultima clipă, înainte de a începe filmarea. Nici un fel de repetiții la masă sau pe scenă... O pregătire sumară, mai mult de mișcare, înainte de a se trage cadrul...

Și-atunci? Trebuie să vii pe platou aducînd de-acasă, de la tine, din experiența ta personală, din observarea vieții altora, din lecturi, un imens bagaj de date. Ți se cere prezență de spirit, spontaneitate și dar de a anticipa, pentru a putea răspunde, prompt, situației pe care o descoperi abia în fața obiectivului. Ca să nu mai vorbim de doza și de calitatea intuiției, care este obligatorie. Și de fantezie...

Desigur, astea toate sînt indispensabile și actorului de teatru. Dar pentru film, ele se cer la un diapazon mult mai înalt.

De aceea și înclin să cred că filmul te solicită mai mult... Că e mai greu de făcut film... Ba nu!... Teatrul e mai greu... Să crezi pe scenă un om, o viață, simțind puzderie de ochi iscoditori ațintiți asupra ta! Nu știu... N-o să știu niciodată dacă teatrul sau filmul îți cere mai mult... Dacă eu am dat mai mult pe scenă sau pe platourile de filmare...

Și în această clipă simt că, întocmai ca o veche dragoste care dăinuie, scena mă cheamă mereu...